

האמירה האחרונה של הקב"ה למשה

עשרות פעמים נאמר בתורה: "וידבר ה' אל משה לאמר", או "ויאמר ה' אל משה לאמר". להוציא פרשות כמו תצוה וצו, אין לך פרשה בספרים שמות, ויקרא, במדבר, בה לא נזכר לפחות פעם אחת אחד משני ביטויים אלה. וכבר דקדקו המדרשים במילה "לאמר", שמשמעותה בכל מקום היא שמשה יעביר את הדברים הלאה לבני ישראל. וכלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) פרשת ויקרא: "לאמר - לך אמור לישראל שלא היה מדבר עמו אלא בשביל ישראל". ומה עם ספר דברים?

הקדמת רמב"ן לספר דברים – לא נאמר וידבר/ויאמר בספר הזה

הספר הזה ענינו ידוע שהוא משנה תורה, יבאר בו משה רבינו לדור הנכנס בארץ רוב מצות התורה הצריכות לישראל... ועוד יוסיף בספר הזה כמה מצות שלא נזכרו כלל כגון הייבום ודין המוציא שם רע והגירושין באשה ועדים זוממין וזולתן, וכבר נאמרו לו כולן בסיני או באוהל מועד בשנים הראשונות קודם המרגלים, כי בערבות מואב לא נתחדשו לו אלא דברי הברית... ועל כן לא נאמר בספר הזה: "וידבר ה' אל משה לאמר", "צו את בני ישראל" או: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" מצוה פלונית.¹

מטרת ספר דברים היא לבאר את התורה, לזרז ולחזור ולהזהיר את דור הבנים העומד על סף הכניסה לארץ. אבל משה לא מחדש שום דבר, אומר רמב"ן, הכל כבר נאמר למשה "בסיני או באוהל מועד בשנים הראשונות קודם המרגלים". והראיה, שבכל ספר דברים אין שימוש בביטויים: "וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל או דבר אל בני ישראל". האמנם?

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה הֲלוֹ קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת־הַיּוֹשֵׁעַ וְהַתִּיצֵבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד וְכוּ' ... וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִיךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ ... וְעַתָּה קָתְבוּ לְכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְחָה בְּפִיהֶם וְכוּ' : (דברים לא יד-ט).

וַיִּדְבֶּר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: עֲלֶה אֵלַיְהָר הָעֵבְרִים הַזֶּה הֲרִינְבוּ אֶשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֶשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיֵּרָא אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה: (דברים לב מח-מט).

הנה יש שניים (שלושה) "וידבר" או "ויאמר ה' אל משה" בסוף הספר, כאשר משה נפרד מבני ישראל ומסתלק מן העולם! בחטיבת הפסוקים הראשונה, יש גם יש "מצווה פלונית" של כתיבת השירה, שעפ"י חז"ל היא מצוות כתיבת ספר תורה. ראו ספר החינוך מצווה תריג החותמת את מנין המצוות: לכתוב כל אחד ואחד מישראל ספר תורה לעצמו. חטיבת הפסוקים השנייה, מפרק לב, היא ציווי פרטי-אישי למשה ואיננה "מצווה פלונית". ומעניין שבחטיבה הראשונה אין המילה "לאמר" ובחטיבה השנייה, האישי, יש! מה פשר "לאמר" זה?

בא פירוש אור החיים שם ומסביר: "לאמר - שיאמר להם לישראל שהוא עולה למוות". זו האמירה האחרונה של הקב"ה למשה ובלשון "וידבר" דווקא! לא רק על מנת להעביר את שרביט ההנהגה ליהושע באופן מלא ונחרץ, אלא גם "אמור" לבני ישראל שאף אתה כאחד העם ובן תמותה, אולי על מנת שלא יחפשו אחריו ושלא יעשו ממך עבודה זרה.² זוהי האמירה האחרונה של הצור לציר הנאמן. גם אותה: אמור לבני ישראל.

מחלקי המים

מים אחרונים: להרחבת הנושא, ראו דברינו [ספר דברים משנה תורה](#) בפרשת דברים וכן [מדרש פטירת משה](#) בפרשת וזאת הברכה.

¹ ואפשר גם לומר שספר דברים כולו הוא ה"לאמר" של כל הציוויים בספרים הקודמים. הצעת נכדי שחר יובל ה"ו.
² מה שמתחבר היטב עם כיסוי מקום קבורת משה.